

Lukács Olga:

Lányi Gábor János: A kálvinizmus nyitánya. Berni zwingliánusok és francia-svájci kálvinisták vitája az egyházfegyelem gyakorlásáról.¹

A Refo500 keretében megjelent kiadványok között méltó helyet érdemel Lányi Gábor János könyve, amely egyben a szerző doktori dolgozata is.

Az egyházfegyelem, egyházfegyelmezés kérdésköre napjainkban újabb és újabb kérdéseket vet fel a református egyház mindennapi gyakorlatában. A szerző viszszanyúl a kálvinista gyökerekhez, mintegy igazolva a találó főcímet: „a kálvinizmus nyitányát”.

A könyv hatalmas tartalmi értéke, hogy képet ad a berni magisztrális reformáció hétköznapiiról és újabb információkat szolgáltat arra vonatkozóan, hogy a svájci reformáció hajnalán Kálvin egyháztana nem volt egyedülálló abban a földrajzi régióban, hanem rámutat Wolfgang Musculus ez irányú reformátori munkásságára is.

A berni egyházfegyelem bemutatásához, pontos megértéséhez a szerző igyekszik a témát jól beágyazni a kor politikai-történeti hátterébe.

¹ Károli Gáspár Református Egyetem-L Harmattan Kiadó, Budapest, 2017. 288 oldal. ISBN 978 963 414 349 9.

A szerző rámutat azokra a konfliktusforrásokra, amelyek Vaud- s ezen belül Perre Viret, Kálvin, azaz a genfiek valamint a berni reformáció között alakult ki, s a konfliktus-sorozat jelenti tulajdonképpen a kálvinizmus nyitányát. Kálvinnak és követőinek vaud-i ellehetetlenülésében több történész is Kálvin Franciaország felé fordulásának okát látja, amely által a kálvinizmus kilépett Genf és francia-svájc regionális keretei közül és elindult a világmeretű egyházszervezet felé. A berniek felülről és kívülről, míg a kálvinisták alulról és belülről szerettek volna reformálni. A kálvinisták a társadalom reformálása helyett a szív refromálására helyezték a hangsúlyt, de követeléseikben olyan jogokat kívántak, amelyek a berni magisztrátus magától elidegeníthetetlennek tartott.

A berniek és a vaudi-ak között sok félreértésre és konfliktusra a *Berner Synodus* kidolgozatlan intézkedései adtak okot. A *Berner Synodus*nak elsősorban hitvallás jellege volt, mintsem egyházszervezeti előírásai, annak ellenére, hogy több esetben is ekként használták.

A könyv négy fejezetből áll:

- I. A vita háttere
- II. A berni álláspont alapja, az 1532-es Berner Synodus
- III. Úton a szakadás felé
- IV. Bern teológiai válasza? (Wolfgang Musculus 1560-as Loci Communesének De Magistratibus fejezete)

A szerző, az első rálátásra regionális jelentőségűnek tűnő téma kibontása során, olyan alapvető teológiai kérdések újragondolásához ad új viszonyítási alapot, mint pl. az állam-egyház kapcsolatának gyakorlata és elvi alapjai, az igehirdetés és az egyházfegyelem szerepe az egyházépítésben, a világi felsőbbbségre vonatkozó előírások, a nép engedelmes-ségre intésének előírása, a sákramentumok helye az istentiszteleti életben.

Az úrvacsorával kapcsolatosan az 1532-es *Berner Synodus* „egy rövid mondattal „szentesíti’ az ostya használatát, mondván, hogy „külsődleges szokások tekintetében azt tartjuk helyesnek, hogy ostyát használjunk.” (116.o). A megszokott berni gyakorlatnak megfelelően a Synodus évi három úrvacsorás istentiszteletet ír elő: Húsvétra, Pünkösdre és Karácsonyra. „Az évi háromszori úrvacsorázási lehetőséget a Synodus engedményként fogja fel, az-zal szemben, hogy korábban a pápa „halálbüntetés terhe mellett” parancsolta meg, hogy mindenki köteles húsvétkor az eucharishtiában részt venni. Most mindenki maga döntheti el, melyik ünnepen él a szentjegyekkel.” (117.o).

Az egyházfegyelmezővel kapcsolatosan úgy tűnik, hogy a berni zsinat csak körvonalazza az egyházfegyelmezővel kapcsolatos előírásokat; nagyon óvatos a „kiközötítéssel” kapcsolatosan, csak végső megoldásként alkalmazza. Ezzel szemben inkább az „intést” gyakorolja. Magáról a kiközösítés módjáról nem ad semmiféle előírást. Maga a szerző is így fogalmaz: „Csak az úrvacsorától való eltiltással jár-e vagy ex lex állapotába is helyezi a kiközösítettet? Vagy akár a berni területéről való száműzetését is eredményezi?” s levonja következtetést „A Synodus tehát rendkívül tisztázatlan és homályos szabályozást hoz a kiközösítéssel kapcsolatosan.” (122.)

A könyv harmadik része a Vaud-Genf konfliktus személyes oldalát mutatja be, miként árnyékolta be Kálvin egyre romló hírneve Viretnek és berni társainak megítélését és ezzel elkerülhetetlenné tette Viretnek az 1558-as száműzetését.

A könyv negyedik fejezete a konfliktus utórezgéseként is értékelhető a Wolfgang Musculus *Loci Communes* megjelenésével. A szerző főleg a mű *De Magistratibus* fejezetével foglalkozik, amely tulajdonképpen a zwingliánus államegyházi felfogás egyik legbővebb és legösszetettebb foglalata. Ebben Musculus megfogalmazza, hogy az egyház a világi felsőbbségnek van alárendelve, s így az egyház törvénykezési, igazgatási, valamint szervezeti kérdésekben a világi szervezetnek van végső döntési joga. Lányi Gábor János könyvében rámutat, hogy a *De Magistratibus* elsődleges célja nem a vaud-i kálvinisták egyházfegyelméhez való jogának eltörlése volt, hanem a reformáció felé orientálódó városi magisztrátusok számára igyekszik ezzel teológiai bitosítékot adni az elkezdett munka folytatásához. „A legújabb kutatások szerint tehát, még a Musculus művének sürgetést és lendületet is adtak az 1558-ban, Vaudban lezajlott események, mégis a benne megfogalmazott gondolatok nem a vaud-i kálvinistákkal apcsolatos viták révén kristályosodtak ki, hanem még az 1530-as évek Augsburgjában, ahol Musculus a helyi magisztrátus cura religionishoz való jogának igyekezett érvényt szerezni az egyházi reformok ellenzővel szemben.” (190.)

A szerző maga fogalmazza meg a kötet megjelenésének célját: „Mindezek által tehát betekintést nyerünk a kálvinista identitás kialakulásához fontos lépcsőfokként szolgáló vaud-i zwingliánus-kálvinista teológiai konfliktus hátterébe, feltárva annak politikai, teológiai, egyházi rendtartásbeli, személyi hátterét, valamint annak vélelmezett hatását Wolfgang Musculus *De Magistratibus*ára.” (17.).